

„KÖZÖSSÉGI SZANKCIÓK” A KÜLÖNLEGES ELJÁRÁSOKBAN

NAGY ANITA*

A szerző célja a közösségi szankciók bemutatása a különleges eljárásokban. A tanulmányban a közösségi szankciók fogalmának meghatározását követően, először a különleges eljárások általános szabályait elemzi, majd – figyelemmel az Európa Tanács R (2000) 22. sz. Ajánlására – a közösségi büntetések és intézkedések európai szabályainak végrehajtását veszi górcső alá. Így: a feltételes szabadságra vonatkozó rendelkezéseket, a közérdekű munka helyének kijelölését, pártfogó felügyelet elrendelését, a próbára bocsátást és a felfüggesztett szabadságvesztéssel kapcsolatos rendelkezéseket, valamint egy új jogintézményt, a jóvátételi munkát vizsgálja meg.

Kulcsszavak: közösségi szankciók, különleges eljárás, feltételes szabadságra bocsátás, közérdekű munka, pártfogó felügyelet, próbára bocsátás, felfüggesztett szabadságvesztés, jóvátételi munka.

The author in her essay demonstrated the community sanctions and measures in the specific proceedings of the criminal procedure. In this manner, after the determining of the terminology of community sanctions and measures, first of all, she analyzes the general rules of the specific proceedings of, then – with regard to the Recommendation No. R (2000) 22 of the Committee of Ministers to member states on improving the implementation of the European rules on community sanctions and measures. The author examines the regulations in reference conditional release from prison, assignment of place of unpaid work on behalf of the community, ordainment of patron supervision, probation, suspension of the enforcement of a sentence to imprisonment, and redemption community work as a new institution.

Keywords: community sanction, specific proceedings, conditional release from prison, unpaid work on behalf of the community, patron supervision, probation, suspension of the enforcement of a sentence to imprisonment, redemption community work.

Bevezető

Annak oka, hogy ezt a témát választottam tanulmányom megírásához az, hogy eredetileg büntetőeljárást tanítottam több éveken keresztül a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán, majd egy pár éve büntetés-végrehajtási jogot is. Mindig is kerestem azokat a területeket, ahol ezt a kettő jogterületet ötvözni lehetne. Erre ad lehetőséget a most választott tanulmányom, azaz a különleges eljárások szabályozása, különös tekintettel a közösségi szankciókra.

A különleges eljárások azok az eljárások, amelyeknek az a sajátossága, hogy tárggyuk nem a büntetőjogi felelősség eldöntéséhez tapadnak, hanem a már jogerősen bejezett ügyek kapcsán van elsődlegesen szerepük. A másik dolog, ami felkeltette a figyelmemet, mikor ennek a munkának a megírására vállalkoztam, az egyik szakirodalomban talált ironikus megjegyzés volt, amely szerint: „meglepő az a tartós érdektelenség, amelyet a tudományos és oktatást célzó irodalom tanúsít az itt szabályozott kérdések iránt. Dogmatikailag legfel-

* Dr. NAGY ANITA

egyetemi docens

Miskolci Egyetem ÁJK, Büntető Eljárásjogi és Büntetés-végrehajtási Jogi Tanszék

anita.nagy@uni-miskolc.hu

jebb csak az itt előforduló jogintézmények egyike-másika és az is csak részleteiben kidolgozott, jogirodalomban pedig még ennél is kisebb hányada feldolgozott.”¹

1. Röviden a közösségi szankciók fogalmáról

Ha közösségi szankcióról beszélünk, akkor elkerülhetetlen a közösségi büntetések kapcsán az alternatív szankciókról is beszélnünk. Dolgozatomban most mégis inkább a közösségi szankciók fogalmával kívánok foglalkozni.

Ha valaki összehasonlítja a jelenlegi – akár csak az európai – szankciórendszert a 30–40 évvel ezelőttivel, azt kell látnia, hogy az országok túlnyomó többségében a szabadságvesztésre, pénzbüntetésre és a feltételes elítélésre vagy felfüggesztett szabadságvesztésre épülő „egyszerű” szankciórendszer eltűnt. A szankciólista olyan szabadságelvonással nem járó szankciókkal egészült ki, mint a pártfogás, a közérdekű munka, a kompenzáció, a helyreállítás, a mediáció (sértett-elkövető kiegyezése) vagy a vezetői engedély visszavonása. Ide sorolhatók a képzési kurzusok, a magatartás tudatos befolyásolásának megtanulását célzó tréningprogramok, különösen a drogos és a szexuális bűncselekményt elkövetőkkel kapcsolatosan. A szankciórendszer elemeivé váltak a felügyelet és a részvételt előíró szankciók, a pártfogói szálláson és nappali foglalkoztatásban való részvétel, az intenzív vagy fokozott pártfogó felügyelet, a kijárási tilalom, a házi őrizet, az elektronikus felügyelet, az ítélethozatal elhalasztása felügyelet alá helyezéssel, a kombinált intézkedés (amely az előbbieket két vagy több elemét együttesen tartalmazza) és számtalan más megoldás.²

Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága és az ENSZ számos ajánlást fogadott el, a börtönbüntetés helyett alkalmazható bizonyos szabadságelvonással nem járó intézkedésekről. Ide tartozik:

- ENSZ Minimumszabályai a szabadságelvonással nem járó szankciókról (Tokiói Szabályok, 1990);
- Európa Tanács R (92) 16. sz. Ajánlása a közösségi büntetések és intézkedések európai szabályairól;
- Európa Tanács R (2000) 22. sz. Ajánlása a közösségi büntetések és intézkedések európai szabályai végrehajtásának fejlesztéséről.

Az Európa Tanács R (92) 16. számú, a közösségi büntetésekre és intézkedésekre vonatkozó európai minimumszabályokról szóló ajánlása szerint a *közösségi szankció fogalmi elemei* a következők:

- az elkövetőt nem szakítja ki a közösségből;
- szabadságkorlátozó elemeket tartalmaz (feltételek, kötelezettségek előírása);
- erre feljogosított (pártfogó felügyelői) szervezet hajtja végre;
- a különböző szintű szabadságkorlátozással kombinált felügyelet reintegrációs segítséget is nyújt.

A közösségi szankciók legfőbb jellemzői ugyanakkor az alábbi ismérvek lehetnek:

- nem a szabadságtól való megfosztás a központi cél;

¹ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata, VII. kötet, A különleges eljárások, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2011, 6.

² KERESZSI Klára: Az alternatív szankciók helye és szerepe a büntetőjog szankciórendszerében. *Büntetőjogi Kodifikáció*, 2001/2, 16.

- nem szeparálja el az elkövetőt a közösségtől, aki továbbra is a közösség felelős tagja marad. (Legfőbb tartalmi eleme – nem valamely ellenőrzési technika eltérése, hanem – a kötelezettségek teljesítése, pozitív hozzáállást, aktivitást feltételez, magatartási szabályok, mediáció, tevékeny megbánás, jóvátétel.);
- egyoldalú passzív kapcsolat helyett kétoldalú aktív kapcsolatot tételez az elkövető és a végrehajtó szerv között;
- szabadságkorlátozó (kontroll) és támogató (segítő) elemet egyaránt tartalmaz;
- a közösség integráló erejére épít;
- a végrehajtó szervezettel (pártfogó felügyelő, mediátor) való folyamatos, személyes kapcsolattartásra épül;
- a végrehajtó szervezet a helyi közösség bevonásáért is felel; a feltételek nem teljesítése jogkövetkezménnyel jár.³

2000-ben az Európa Tanács égisze alatt megalkotásra került az *R (2000) 22. számú ajánlás* a közösségi szankciókról és intézkedésekről szóló szabályok végrehajtásának elősegítése érdekében. Ezen ajánlás a közösségi szankciók és intézkedések szélesebb körű és hatékonyabb alkalmazásának elérése érdekében irányelveket⁴ fogalmazott meg. Az ajánlás a változatos közösségi szankciók biztosítása és azok minél gyakoribb alkalmazásának támogatása érdekében felsorolja a közösségi szankciók egyes típusait, alkalmazási lehetőségeit a büntetőeljárásban. Ide tartozik:⁵

- az előzetes letartóztatás alternatívájaként a gyanúsítottól meghatározott lakcímen történő tartózkodás kérése, amelyet egy speciális szerv felügyel és hajt végre;
- próbára bocsátás, mint független szankció alkalmazása;
- szabadságvesztés végrehajtásának felfüggesztése, feltételek előírásával, közérdekű munka (azaz ingyenes munkavégzés a közösség érdekében);
- áldozat: kompenzáció/reparáció vagy áldozat-elkövető: mediáció;
- (gyógy)kezelés elrendelése a droggal vagy alkohollal visszaélő elkövetők és azok számára, akiknek a bűnelkövetői magatartással kapcsolatos mentális problémái vannak;
- mozgásszabadság korlátozása a házi őrizet, illetve az elektronikus ellenőrzés elrendelésével;
- a szabadságvesztéssel történő feltételes szabadságra bocsátás, felügyelete elrendelésével.

Tekintettel arra, hogy jelen dolgozatomban csak a büntetőeljárás különleges eljárásaiban fellelhető közösségi szankciókat vizsgálom, így az egyes különleges eljárások közül az általános szabályok bemutatása után: a feltételes szabadságra vonatkozó rendelkezéseket, a közérdekű munka helyének kijelölését, a pártfogó felügyelet elrendelését, a próbára bocsá-

³ <http://mereps.foresee.hu/segedoldalak/hirek/269/8ece82fd58/214/> HATVANI Erzsébet: Szimbolikus helyreállítás – közösségi büntetések a Pártfogó Felügyelői Szolgálat gyakorlatában Magyarországon.

⁴ Európa Tanács R (2000) 22. sz. Ajánlása a közösségi büntetések és intézkedések európai szabályai végrehajtásának fejlesztéséről R (2000) 22. sz. ajánlás 2. sz. melléklet 1. pontja.

⁵ Improving the Implementation of the European Rules on Community Sanctions and Measures. Recommendation Rec. (2000) 22 and report. Council of Europe Publishing. 2002, 9., in: GÖRGÉNYI Ilona: *Kárjótétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, 2006, 92.

tással, a felfüggesztett szabadságvesztéssel kapcsolatos rendelkezéseket, valamint egy új jogintézményt a jóvátételi munkát vizsgálom meg.

2. Különleges eljárások fogalma

Az első dolog tehát, hogy tekintsük át, hogy mit is jelent ez a fogalom, hogy „különleges eljárás”. Előzetesként találó az a megfogalmazás, amely szerint a különleges eljárások azon eljárások, amelyek „csonka” eljárások, funkcionálhatnak a bírói felelősség sajátos reparációs fórumaiként is.⁶ A különleges eljárások rendeltetése az, hogy abban az esetben, ha a jogerősen befejezett ítéletben valamely anyagi jogi rendelkezésben a bíróság nem vagy nem a törvénynek megfelelően rendelkezett, az eljárás megismétlése nélkül utólagosan lehessen orvosolni az anyagi jogi szabálysértéseket. Sajátosságuk, hogy az így hozott határozatok sohasem olyan komplexek, mint az ügydöntő érdemi határozatok, hiszen csupán egy-egy részletkérdés elbírálására kerül sor.⁷ Rendszertanilag azt is mondhatnánk, hogy a különleges eljárások kategóriájába tartoznak mindazon eljárások, amelyek tárgyukra az eljárási jogviszonyok tartalmára, a lefolytatott eljárás céljaira tekintettel eltérnek a büntető eljárási jogi törvényben meghatározott általános és külön eljárásoktól.

A jogirodalomban számtalan helyen és időben próbálták meg a különleges eljárások rendszerét definiálni, így Móra Mihály, aki szerint a „*a különleges eljárások a rendestől eltérő eljárásoknak azt a csoportját jelenti, amelyet a bíróságok nem a büntetőjogi főkérdések eldöntése végett, hanem egyéb, a határozathoz vagy annak végrehajtásához kapcsolódó, illetőleg a büntető igazságszolgáltatás lefolytatásával más módon összefüggő jogi kérdések eldöntése végett folytatnak.*”⁸

Amennyiben terminológiaiilag csoportosítani⁹ szeretnénk a fentebb részben felsorolt különleges eljárások fajtáit, akkor egyrészt mondhatjuk, hogy vannak a különleges eljárásokban hozott olyan határozatok, amelyek részben módosíthatják az alapeljárásban hozott ügydöntő határozatot. Ilyenek például azok a rendelkezések, amelyekről az alapeljárásban hozott határozatban a bíróságnak rendelkeznie kellett volna, de azt elmulasztották (a szabadságvesztés végrehajtási fokozatának utólagos megállapítása, közérdekű munka utólagos meghatározása stb.). A másik kört azok a kérdések jelentik, amelyek az alapügyben eljárt bíróság előtt fel sem merülhettek (pénzbüntetés átváltoztatása szabadságvesztésre stb.). Harmadik körbe azon eljárások tartoznak, amelyek e két alaptípusba nem sorolhatók, tehát sem jogorvoslati, sem az alapeljárásban eljáró bíróság mulasztását kiküszöbölő jellegük nincs. Így a fenti két csoport egyikébe sem sorolható a kényszergyógykezelés felülvizsgálata – amely a határozat végrehajtásához tapad –, a bírósági mentesítésre vonatkozó eljárás, a kártalanítás és a visszatérítés, valamint a biztosíték.¹⁰

⁶ TÓTH Mihály: *Büntető eljárásjog. Különleges eljárások, a végrehajtás*. In: Bánáti J.–Belovics E.–Csák Zs.–Sinku P.–Tóth M.–Varga Z.: *Büntető eljárásjog*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest, 2003, 510.

⁷ FARKAS Ákos–RÓTH Erika: *Büntetőeljárás*. Complex Kiadó, 2012, 479.

⁸ MÓRA Mihály–KOCIS Mihály: *A magyar büntető eljárási jog*. Bp., 1961, 75.

⁹ Részletesen csoportosította még a külön eljárásokat lásd: TREMMEL Flórián: *Magyar büntetőeljárás*. Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 2001, 589., 597.

¹⁰ FARKAS Ákos–RÓTH Erika: *Büntetőeljárás*. Complex Kiadó, 2012, 479.

A jogirodalomban más csoportosítási szempontokat is találunk, amely szerint különleges eljárások az alábbi csoportba is oszthatók.

- Az első csoporthoz tartoznak azok, amelyeknek célja a *büntető ítélet utólagos „kiigazítása”*. Ez a kiigazítás kizárólag jogi korrekciót jelent, azaz arra ad lehetőség, hogy a kiszabott jogerős büntetésnek nem a jogszabálynak megfelelő rendelkezései kijavítva legyenek, illetve az ítélezés során elmulasztott rendelkezéseket pótolják.
- A második csoportba tartoznak azok az ügyek, amelyek a *büntető ítélet végrehajtása*, illetőleg végrehajtást megelőzően *garanciális okokból* a bírósági állásfoglalásra váró jogkérdések eldöntésére irányulnak.
- A harmadik csoportba sorolhatók azok a különleges eljárások, amelyek célja a *büntető ítélet jogkövetkezményeinek megszüntetése* vagy a *jogsértő ítélet következtében elszenvedett hátrányokért való kártalanítás*.

Király Tibor¹¹ arra hívja fel a figyelmet, hogy a „különleges” jelző alkalmazása az eljárás szó mellett utal arra, hogy itt a rendes (általános, illetőleg külön) eljárástól valamiben különböző, netán rendkívüli eljárásokról van szó.

3. A különleges eljárások általános szabályai

3.1. „Az eljárás hivatalból vagy az ügyész, a terhelt vagy a védő indítványára indul meg.”

A Be. 555. §-a rendelkezik a különleges eljárások *általános szabályairól*. Ezen eljárások, eltérő rendelkezés hiányában hivatalból vagy az ügyész, terhelt, illetve a védő indítványára indulhatnak meg, s mindig az a bíróság jár el, amely egyébként az alapügyben első fokon ügyszabó határozatot hozott. Így azt mondhatjuk, hogy az alapügyben elsőfokon eljáró és ügyszabó határozatot hozó bíróság állapítja meg a különleges eljárásban eljáró bíróság hatáskörét és illetékességét. A bíróságok ülnökök közreműködése nélkül, egyesbíróként járnak el, s ez igaz a törvényszékekre is. Ennek magyarázata abban rejlik, hogy a különleges eljárásokban elbírálandó kérdések zöme jogkérdés, mérlegelésre kevés a lehetőség, a jogszabályok pontos ismerete viszont elengedhetetlen.¹² Ezek az eljárások mind az első vagy másodfokú, illetve harmadfokú jogerős ítélet után előfordulhatnak, illetve a rendkívüli perorvoslatok után is. „Járulékos jellegükből következően az alapügy befejezése után, akár több különleges eljárás lefolytatására is sor kerülhet.”¹³ Az egyes különleges eljárások számtalan kérdés utólagos rendezésére irányulhatnak. Így különleges eljárás keretében módosítható, illetve pótolható, ha a szabadságvesztés végrehajtási fokozatának megállapítása tévesen történt, a feltételes szabadságra vonatkozó rendelkezés nem a törvénynek megfelelően történt, illetve életfogytig tartó szabadságvesztés esetén hivatalból vagy az ügyész indítványára a tárgyaláson határoz az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt feltételes szabadságra bocsátásának legkorábbi időpontja elhalasztásáról. Ugyancsak különleges eljárás keretében módosítható utólag a feltételes szabadság megszüntetése; utólag pótolható a közérdekű munkánál, ha a bíróság a jogerős ítéletében nem határozott meg közérdekű munkaként végzendő munkát.

¹¹ KIRÁLY Tibor: *Büntetőeljárás jog*. Osiris Kiadó, Budapest, 2008. 657.

¹² FARKAS Ákos–RÓTH Erika: *Büntetőeljárás*. Complex Kiadó, 2012, 479.

¹³ KRECSIK Eldoróda: *A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata VII. kötet*. A különleges eljárások, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2008, 10.

Az eljárás hivatalból, azaz a bíróság által lefolytatott eljárás egyik jellemzője, hogy sokszor a bíróságon kívüli szervezet jelzése alapján indul meg az eljárás, így például a büntetés-végrehajtási intézetnek a felhívása a bíróság felé, hogy a bíróság folytassa le az össz-büntetés, vagy éppenséggel a bv. intézet küld meg egy átiratot, amelyben az szerepel, hogy az előzetes letartóztatást a bíróság számítsa be a kiszabott jogerős ítéletbe. Amennyiben a különleges eljárás az ügyész a terhelt vagy a védő kezdeményezésére indul meg, akkor azt mondhatjuk, hogy ez a kör taxatív meg határozott, így ha valaki más is kívánja ezen taxatív meg határozott körön kívül az eljárás lefolytatását, akkor ez, véleményem szerint csak javaslat lehet a bíróság felé, nem lehet kötelező jelleggel kikényszeríteni. Amennyiben az indítvány azonban a korábban taxatív felsorolt meg határozott személyektől származik, s ennek ellenére a bíróság mégis el kívánja utasítani az indítványt, akkor erre is lehetőség van, habár ennek lehetőségét nem az általános szabályok között találjuk, hanem az egyes különleges eljárásokban, mint például az össz-büntetésnél az 574. § (4) bekezdésénél: „A bíróság az össz-büntetésben foglalatást ítélettel, az erre irányuló indítvány elutasítását végzéssel mondja ki.”

3.2. „Az a bíróság jár el, amely a különleges eljárást megelőzően az ügyben (alapügy) első fokon ügydöntő határozatot hozott.”

Így azt is gondolhatnánk, hogy a különleges eljárásokban a hatáskör és illetékesség akkor sem vizsgálható felül, ha az illetékesség és hatáskör törvénysértő lenne. Ez azonban nincs így, hiszen amennyiben a hatáskör és illetékesség sérelme felmerülne, akkor is lehet élni a büntetőeljárás törvény rendkívüli perorvoslataiban szabályozott felülvizsgálati eljárással, mégpedig úgy, hogy amennyiben az alapügyben eljáró bíróságok a hatásköri vagy illetékességi szabályokat megszegték, akkor quasi, az ügyben nincs „közjogilag” érvényes ítélet, így a felülvizsgálat csak a terhelt javára szólónak értelmezhető. Ennélfogva a felülvizsgálat kezdeményezésének időpontja – Be. 418. § (2) – nincs határidőhöz – Be. 418. § (2) bekezdés – kötve.¹⁴

Ilyen esetben akkor jár el helyesen a bíróság, ha a Kúria a Be. 423. § (6) bekezdése szerint a megtámadott határozat végrehajtását felfüggeszti vagy félbeszakítja, a különleges eljárásban az eljáró bíróság pedig a Be. 266. § (1) bekezdés a) pontjára tekintettel a Be. 188. § (1) bekezdés d) pontja alapján az eljárást felfüggeszti. Amennyiben a felülvizsgálatai eljárásban a jogerős határozat hatályon kívül helyezésére kerülne sor, akkor az is lehet, hogy maga a különleges eljárás válik oka fogyottá, hiszen a megismételt eljárásban a különleges eljárás kérdése is tisztázásra kerülhet, pl.: járművezetéstől eltiltás utólagos beszámítása eleve beszámításra fog kerülni a „megismételt eljárás” során hozott alaphatározatban.

A másik lehetőség a különleges eljárás kiküszöbölésére, ha a Be. 431. § alapján a legfőbb ügyész jelent be a Kúriánál a bíróság törvénysértő és jogerős határozata ellen rendkívüli perorvoslatot, s ez vezet eredményre. Akkor így is sor kerülhet az alaphatározat hatályon kívül helyezésére, s ennek során az újabb alapeljárásban hozzák meg a különleges eljárás tárgyát képező mulasztás reparálását.

Fontos megjegyeznünk, hogy a különleges eljárás során hozott határozat esetében is hatályon kívül helyezési okként merül fel, ha a kizárt tanács (egyesbíró) a megismételt eljárás jogerős befejezése után a különleges eljárásban határozatot hoz.¹⁵

¹⁴ KRECSIK Eldoróda: *A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata VII. kötet. A különleges eljárások*, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2008, 14.

¹⁵ BH 1985, 464

3.3. „A bíróság ülnökök közreműködése nélkül, egyesbíróként jár el.”

A Be. 555. § (2) bekezdés c) pontja alapján bíróságok ülnökök közreműködése nélkül, egyesbíróként járnak el, s ez igaz a törvényszékekre is. Ennek magyarázata abban rejlik, hogy a különleges eljárásokban elbírálendő kérdések zöme jogkérdés, mérlegelésre kevés a lehetőség, a jogszabályok pontos ismerete viszont elengedhetetlen.¹⁶

3.4. „A bíróság az eljárást megszünteti, ha az ügyész az indítványát visszavonta.”

A Be. 555. § d) bekezdése az eljárás megszüntetést teremti meg arra az esetre, ha az ügyész az indítványát visszavonja. Az indítvány visszavonása a vádelejtéssel egyenrangú, azaz a bíróság az eljárást akkor sem folytathatja, ha ezzel nem ért egyet. A vádhoz kötöttség elve folytán ez az ügyészi álláspont a bíróság számára kötelező.¹⁷

3.5. „A bíróság az iratok alapján dönt, s szükség esetén ülésen meghallgatja az ügyészt, a terheltet és a védőt, bizonyítás felvétele esetén tárgyalást tart.”

Ehhez a részhez hozzá kell tennünk, hogy a büntetőeljárási kódexünk a bírósági eljárás négy formáját teremti meg: a tárgyalást, a nyilvános ülést, az ülést és a tanácsülést. A különleges eljárásban ebből kettő forma válik lehetővé: *az ülés és a tárgyalás*. A Be. 555. § (2) e) pontja alapján a bíróság elsődlegesen iratok alapján dönt, s csak szükség esetén hallgatja meg az ügyészt a terheltet és a védőt ülésen, s amennyiben bizonyítás felvételére is szükség van, akkor fog tárgyalást tartani. A egyes különleges eljárások meg is nevesítik, hogy mikor kell tartani tárgyalást. Nézzünk erre egy pár példát: tárgyalást kötelező tartani pl.: a feltételes szabadágra vonatkozó rendelkezés utólagos módosításánál – Be. 557. § (2) bekezdés –, kényszergyógykezelés felülvizsgálatakor – Be. 566. § (1) bekezdés –, pártfogó felügyelet utólagos elrendelésekor – Be. 567. §–, az elkobzásra, a vagyoneklobzásra, illetőleg a lefoglalt dologról történő rendelkezésre irányuló eljárásban (Be. 569. §).

3.5.1. Az ülés

Az ülés kitűzésére, az idézendők és értesítendők körére és meghallgatására a bírósági eljárás általános szabályai irányadóak. Mivel a Be. 234. § (4) bekezdése szerint: „Az ülésen a bíróság tagjai, a jegyzőkönyvvezető, a vádló, továbbá – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – a vádlott és a védő vesz részt. A felsoroltakon kívül az ülésen jelen lehet, akit a bíróság az ülésre idézett, vagy akit arról értesített.” Az ügyész ilyenkor az üléstről jegyzék megküldésével értesítendő, ami azonban az idézésre és értesítésre vonatkozó általános szabályok szerint az ő esetében részvételi kötelezettséget keletkeztet. A jegyzékkel történő „értesítésre vonatkozó” általános szabályok szerinti eljárásban is félreértésekre okot adó rendelkezések folytán, helyes azonban, ha ezen a bíróság feltűnteti azt is, hogy az ügyész meghallgatására vonatkozó szabályokat alkalmazni kívánja.¹⁸ Ezen meghallgatás akkor fogatosítható, ha az egyesbíró, a jegyzőkönyvvezető, az ügyész és a szabályszerűen idé-

¹⁶ FARKAS Ákos–RÓTH Erika: *Büntetőeljárás*. Complex Kiadó, 2012, 479.

¹⁷ KRECSIK Eldoróda: *A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata VII. kötet*. A különleges eljárások, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2008, 18.

¹⁸ KRECSIK Eldoróda: *A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata VII. kötet*. A különleges eljárások, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2008, 22.

zett meghallgatandó személy jelen van az ülésen. Minthogy a különleges eljárásban s az ott tartott ülésen is érvényesülniük kell a terhelt jogainak biztosítását szolgáló garanciáknak. A fogva lévő elítélt esetében a védőhöz való jog semmiképpen nem szenvedhet sérelmet, így a bírósági eljárásban a védő jelenlétének hiánya fel sem merülhet, azaz a védőt az ülésre minden esetben idézni kell.

3.5.2. A tárgyalás

Tárgyalást a bíróság akkor tart, ha ezt a törvény kötelezően előírja, vagy ettől függetlenül is, ha tényállás tisztázása érdekében bizonyítás felvétele indokolt. A tárgyalásra az általános szabályok az irányadók. A kényszergyógykezelés felülvizsgálatára vonatkozó 566. § (1) bekezdése azonban lehetőséget biztosít a terhelt távolmaradására, ha a tárgyaláson az állapota miatt fogva nem képes megjelenni. A Be. 49. § alapján a kirendelés, illetőleg a meghatalmazás hatálya a büntetőeljárás jogerős befejezéséig tart, de kiterjed a perújításra, a felülvizsgálatra, valamint a különleges eljárásokra is. Ebből kifolyólag nem szükséges újabb védő kirendelése.

Fontos azt megjegyeznünk, hogy a különleges eljárásokban hagyományos értelemben vett bizonyítási eljárás nem folyik (kivéve biztosíték letétbe helyezése mellett folyó eljárást). Ha mégis bizonyítást venne fel a bíróság, akkor rendszerint csak egy kérdésre korlátozódik. Ugyanakkor az okirati bizonyításnak sokkal nyomatékosabban van szerepe, mint a személy jellegű bizonyítékoknak, hiszen az általános szabályok is tartalmazzák, hogy a bíróság csak az iratok alapján és hivatalból dönt.

3.6. „Az ügyész, a terhelt és a védő meghallgatásáról jegyzőkönyvet kell készíteni.”

A fentebbi Be. 555. § (2) bekezdés f) pontja nem egy többletkövetelmény, hiszen az általános eljárásban is kötelező a jegyzőkönyvvezetése, hanem egyfajta megerősítése lehet az általános eljárásoknak a félreértések elkerülése érdekében. A jegyzőkönyv így a különleges eljárásban is tartalmazza az eljárási cselekmény helyére, idejére, az ott jelenlévőkre, a bíróság eljárásának formájára vonatkozó adatokat. Mivel a XXIX. Fejezet I. Címe eltérő rendelkezést ebben a körben nem tartalmaz, így rövidített jegyzőkönyv készítésének nincs akadálya [Be. 252. § (2) bekezdés].

3.7. „A bíróság határozata ellen az ügyész, a terhelt és a védő fellebbezhet.”

A jogorvoslati jogosultságot a Be. 555. § (2) bekezdésének g) pontja állapítja meg, amely szerint: „a bíróság határozata ellen az ügyész a terhelt és a védő fellebbezhet”. Ebben a tekintetben azt állapíthatjuk meg, hogy a fellebbezésre jogosultak köre jóval szűkebb, mint az ún. rendes eljárásban.

A fellebbezési kört bővítik az alábbi egyes különleges eljárások:

1. Összhangban az általános rendelkezésekkel, pl.: a kényszergyógykezelés felülvizsgálata szerinti különleges eljárásban a kényszergyógykezelés alatt álló házastársa és törvényes képviselője is fellebbezést nyújthat be [Be. 566. § (5) bekezdés szerint].

2. A Be. 569. § (3) bekezdése alapján az elkobzásra, a vagyoneklobzásra, illetőleg lefoglalt dologról történő rendelkezésre irányuló eljárásban az ügyészen kívül csak annak van jogor-

voslati joga, akire a határozat rendelkezést tartalmaz. Tekintettel arra, hogy ebben az eljárásban a büntetőeljárás senki ellen nem indult, vagy az eljárást megszüntették, így a terhelt és a védő jogorvoslati jogának közvetett kizárása magától értetődő.

3. A Be. 570. § (3) bekezdése szerinti utólagos elkobzásnál a tárgyaláson hozott végzés ellen (az ügyészen, a terhelten és a védőn kívül), a határozattal szemben az érdekelt is kérheti a tárgyalás tartását.

Amint láthattuk, az említett utolsó kettő különleges eljárásban, azaz az elkobzásra, a vagyyonelkobzásra, illetőleg a lefoglalt dologról történő rendelkezésre irányuló eljárásban, valamint az utólagos rendelkezés a lefoglalt dolgokról című különleges eljárásokban a bíróság határozatával szemben nem fellebbezésnek van helye, hanem a jogosultak a tárgyalás tartása irányuló kérelmet terjeszthetnek elő.

3.8. *„A másodfokú bíróság az elsőfokú bíróság ítélete elleni fellebbezést is tanácsülésein bírálja el.”*

A Be. 555. § (2) bekezdés h) pontja értelmében a különleges eljárásokban helye van a másodfokú eljárás lefolytatásának. Általános szabályok szerint a másodfokú eljárás lefolytatható: tanácsülésein, nyilvános ülésen vagy tárgyaláson. Ugyanezen §-hely rögzíti, hogy különleges eljárásokban a főszabály a tanácsülésein történő elbírálás, még akkor is, ha az elsőfokú bíróság ítéletet hozott. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy mérlegelés figyelembevételével a másodfokú bíróság nyilvános ülést vagy tárgyalást tartson, ha szükségesnek ítéli.

3.9. *„Harmadfokú bírósági eljárásnak nincs helye.”*

A harmadfokú eljárás szabályai ezekben az ügyekben nem alkalmazhatóak, hiszen a Be. 555. § (2) bekezdésének i) pontja kizárja a harmadfokú bírósági eljárásnak a lehetőségét. Ennek az az oka, hogy a harmadfokú eljárásnak akkor van helye, ha az első- és másodfokú bíróság a bűnösség kérdésében eltérően foglalt állást, a különleges eljárásba viszont büntetőjogi főkérdések nem tartoznak, így nem is képzelhető el harmadfokú eljárásra okot adó feltétel.¹⁹

3.10. *„Bűnügyi költséget a terhelt viseli, amennyiben az alapügyben a bűnügyi költség megfizetésére kötelezték.”*

A Be. 555. § (2) bekezdése alapján a bűnügyi költséget a terhelt viseli, ha az alapügyben őt kötelezték annak viselésére. De mi történik akkor, ha nincs alapügy, mint például az elkobzásra irányuló eljárásban? Ezekben az esetekben az általános rendelkezések az irányadóak a Be. 74. §-a alapján, azzal, hogy kártalanítás iránti eljárásban a polgári eljárás költségviselési szabályai érvényesülnek.

¹⁹ Természetesen itt is találunk kivételt, például a biztosíték letétbe helyezése mellett folytatott eljárást, melynek során a bűnösség kérdésével is a különleges eljárás keretében kell foglalkozni, így itt mégis előfordulhat harmadfokú eljárás.

3.11. Ismeretlen helyen tartózkodó terhelttel szembeni eljárás

Ismeretlen helyen tartózkodó terhelte esetében amennyiben a bíróság tárgyalást vagy ülést kíván tartani, akkor a Be. 73. §-ban foglaltakat kell alkalmazni, azaz elfogatóparancs kibocsátásra van lehetőség. Speciális szabály érvényesül a különleges eljárásokban a kényszerintézkedések területén, mivel abban az esetben, ha a különleges eljárások során elfogatóparancsot bocsátanak ki, s az így kézre kerített terhelte őrizetbe vételére kerül sor, annak időtartama az általános 72 órától hosszabb is lehet: a tárgyalás, illetve az ülés befejezéséig, azaz a határozat meghozataláig, de legfeljebb hat napig tarthat. Elfogatóparancs kibocsátására egyébként a tárgyalás vagy az ülés megtartása, illetve azon a terhelte jelenlétének biztosítása érdekében kerülhet sor, ha ismeretlen helyen tartózkodik, és a különleges eljárás folytán szabadságelvonnásra kerülhet sor.²⁰

4. A büntetés-végrehajtási bíró és a különleges eljárásra vonatkozó rendelkezések kapcsolata

Sajátosan alakul a büntetés-végrehajtási bíró (továbbiakban bv. bíró) és a különleges eljárásra vonatkozó rendelkezések kapcsolata. Ezzel a kérdéskörrel Berkes György²¹ foglalkozott részletesen, aki bemutatta, hogy a különleges eljárások és a bv. bírói eljárások történetileg az egymáshoz legközelebb eső eljárások. A bv. bíró eljárásának jogát az 1979. évi 11. tvr. (továbbiakban: Bv. kódex) II. fejezete tartalmazza. A Bv. kódex 6. § (7) bekezdése szerint: „Amennyiben e törvényerejű rendelet vagy más jogszabály eltérően nem rendelkezik, a büntetés-végrehajtási bíró eljárására a büntető eljárás szabályai irányadók.”

Kijelenthetjük, hogy a különleges eljárásokra általában, míg a bv. bírói eljárásokra minden esetben az alapeljárás jogerős befejezése után kerül sor. A két eljárás hasonló jellegét alapul véve, a Bv. tvr. 6. § (7) bekezdését úgy kell érteni, hogy a bv. bírói eljárásban a Be.-nek mindenekelőtt a különleges eljárásokra vonatkozó általános szabályait kell alkalmazni, az egyéb rendelkezéseket csak annyiban, amennyiben a különleges eljárás szabályaiból más nem következik.²² Vokó György – aki egyetértett a Berkes György által képviselt jogértelmezéssel – azt is hangsúlyozta, hogy a két eljárás hasonló jellegét emelte ki a Kúria BH 1984. évi 12. számában 486. szám alatt közzétett B. törv. II. 211/1984. számú határozatának indoklásában.²³

Saját álláspontomat pedig Lajtár István szavaival foglalnám össze, aki szerint „a Be. szerinti különleges eljárások szabályainak a büntetés-végrehajtási bírói eljárásban történő alkalmazása a jogdogmatikailag logikus jogszabály-értelmezéssel összhangban lévő gyakorlat szintjén alakult, ahol e rendelkezések figyelembevételét vitathatatlanul megelőzik a Bv. tvr. sajátos szabályai.”²⁴

²⁰ FARKAS Ákos–RÓTH Erika: *Büntetőeljárás*. Complex Kiadó, 2012, 480.

²¹ BERKES György: *Vitás kérdések a büntetés-végrehajtási bírói eljárásban* (I. rész). Magyar Jog 1981/2, 117.

²² BERKES György: *Vitás kérdések a büntetés-végrehajtási bírói eljárásban* (I. rész). Magyar Jog 1981/2, 117.

²³ „Minthogy a feltételes szabadság megszüntetése iránti eljárás a Be. XVIII. fejezetében foglalt különleges eljárásokhoz hasonló jellegű, nincs ok arra, hogy az ott kialakított ítélkezési gyakorlatról eltérő álláspontot foglaljon el a bíróság.”

²⁴ LAJTÁR István: *Jogállami biztosítékok a hazai büntetés-végrehajtásban, a garancia-és kontrollrendszer komplexitása és fejlesztésének lehetséges irányai*, PhD-értekezés, Bp., 2008, 123.

5. Egyes különleges eljárások

A következőkben a különleges eljárások széles tárhaza közül, csak azokat az egyes különleges eljárásokat kívánom megvizsgálni, amely már korábban a bevezetőben említett Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R. 2000 (22) Ajánlásában²⁵ – korábban az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R. 1992 (16) Ajánlásában²⁶ – is szerepel közösségi szankcióként.²⁷ Így a próbára bocsátás végrehajtásával kapcsolatos rendelkezéseket, a felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását, a közérdekű munka végrehajtását, a feltételes szabadságra bocsátás és a pártfogó felügyelettel és a jóvátételi munkával kapcsolatos intézményeket.

5.1. A feltételes szabadságra vonatkozó rendelkezés utólagos módosítása

A feltételes szabadságra bocsátás célja az elítéltnak a társadalomba való fokozatos visszavezetése, a szabad életbe történő beilleszkedés elősegítése. További célja az elítélt nevelése, a büntetés-végrehajtás rendjének megtartására ösztönzi az elítéltet, s ezáltal segíti a büntetés-végrehajtási szervek munkáját is. A korábbi szabadulás reménye pozitívan befolyásolja az elítélt viselkedését, az engedélyezett feltételes szabadság elvesztésének lehetősége pedig motivál a magatartási szabályok megtartására, visszatart újabb normasértések elkövetésétől.²⁸ A határozott tartamú szabadságvesztésre ítélt feltételes szabadságra bocsátásra vonatkozó rendelkezéseket a Btk.²⁹ 38–41. §-a tartalmazza. „Nem bocsátható feltételes szabadságra, akit olyan szándékos bűncselekmény miatt ítélték szabadságvesztésre, amelyet korábbi végrehajtandó szabadságvesztésre ítéltése után, a végrehajtás befejezése vagy a végrehajthatóság megszűnése előtt követett el, az erőszakos többszörös visszaeső, valamint az, aki a bűncselekményt bünszervezetben követett el, valamint az, aki a szabadságvesztés letöltését önhibájából nem kezdte meg.” Főszabályként a bíróság ítéletének kell rendelkeznie arról, hogy a terhelt a kiszabott szabadságvesztésből feltételes szabadságra nem bocsátható. A bíróság az ítéletnek az indokolásában rendelkezik arról, hogy a feltételes szabadságra bocsátás milyen okból történt. Ezt követően, ha a terhelt a feltételes szabadságból nem kizárt, akkor a büntetés-végrehajtási bíró megvizsgálja a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét.

Előfordulhat azonban az, hogy az alapügyben hozott jogerős ítélet a feltételes szabadságra bocsátással kapcsolatban nem a törvénynek megfelelően rendelkezett, vagy a kizárást

²⁵ Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (2000) 22. számú Ajánlása: a közösségi büntetések és intézkedések európai szabályainak fejlesztéséről, figyelemmel az Európa Tanács Miniszteri Bizottság R (2000) 22. számú Ajánlására a feltételes szabadságra bocsátásról.

²⁶ Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R (1992) 16. számú Ajánlása: „büntetések és intézkedések, amelyek az elkövetőt nem szakítják ki a közösségből, de szabadságkorlátozó elemeket tartalmaznak, különböző feltételek vagy kötelezettségek előírása révén, és amelyet egy erre feljogosított szervezet hajt végre.”

²⁷ Az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága R. (2000) 22 Ajánlás 5. pontja a közösségi szankciókról: „folyamatosan információt kell adni arról, hogy milyen gazdasági és társadalmi előnyökkel jár a szabadságvesztés gyakoriságának csökkentése és a közösségi szankciók alkalmazásának növelése.” „a közösségi szankció célja a közösségi reintegráció megvalósítása, ezért a végrehajtásukat biztosító szervezetnek aktív együttműködést kell kialakítania a helyi közösséggel.”

²⁸ LAJTÁR István: *Jogállami biztosítékok a hazai büntetés-végrehajtásban, a garancia –és kontrollrendszer komplexitása és fejlesztésének lehetséges irányai.* Bp., 2008, PhD-értekezés, 135.

²⁹ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (kihirdetve 2012. VII. 13.), 2013. július 1. napjától hatályos.

téves okra alapozta, vagy az is lehetséges, hogy a törvényt megsértve zárta ki az elítéltet a feltételes szabadságra bocsátásból. Erre hivatott a büntetőeljárás különleges eljárása, hogy egyesbíróként, különleges eljárásban kijavítsa, illetve pótolja a jogerős alapítéletből kimaradt rendelkezéseket. A feltételes szabadságra vonatkozó rendelkezés utólagos módosításra az alapügyben hozott ítélet jogerőre emelkedésétől kezdődően egészen a szabadságvesztés kitöltéséig bármikor sor kerülhet.³⁰

A Btk. 38. § (3) bekezdése értelmében az öt évet meg nem haladó szabadságvesztés kiszabása esetén – a különös méltánylást érdemlő esetben – a bíróság ítéletében akként rendelkezhet, hogy az elítélt a büntetés fele részének letöltése után feltételes szabadságra bocsátható. Ebben az esetben viszont az utólagos különleges eljárásban való döntés nem lehetséges, hiszen „a különös méltánylást érdemlő eset” a perbíróságnak az álláspontját tükrözi, tehát utólag nem korrigálható.

A Be. 557. § (2) bekezdése értelmében lehetősége van a bíróságnak arra is, hogy ha a vádlottat életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte, és a feltételes szabadságra bocsátás *legkorábbi időpontjáról* elmulasztott rendelkezni, azt különleges eljárás keretében pótolja. A Btk. 43. §-a szerint ugyanis életfogytig tartó szabadságvesztés kiszabása esetén, amennyiben a bíróság a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét nem zárja ki, annak legkorábbi időpontját legalább huszonöt, legfeljebb negyven évben állapítja meg.

A kérdés súlyára tekintettel ugyanakkor a törvény kötelezően rendelkezik arról, hogy ilyen esetben a különleges eljárás keretében ezt a kérdést csak tárgyaláson lehessen eldönteni. Így ebből következőleg ilyenkor a tárgyalásra vonatkozó rendelkezések érvényesülnek, tehát a terheltet idézni kell, a védő és ügyész részvétele kötelező. Érdemi sajátossága azonban ennek az esetben, hogy utólagos eljárásban csak a feltételes szabadság legkorábbi időpontjának meghatározásáról lehet szó, a feltételes szabadság lehetőségének kizárására azonban nem kerülhet sor. Annak azonban nincs akadálya, hogy a különleges eljárásban utólag olyan időtartamban állapítsa meg a bíróság a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontját, amely egyenértékű a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből való kizárással, tehát ténylegesen „életfogytig tartó szabadságvesztést” jelent.³¹

A Be. 557. §-ában tartalmazott valamennyi kérdés esetén irányadó³² a bíróságokra és egyéb szervekre háruló feladatokról szóló 9/2002. (IV. 9.) IM. rendelet 19. §-a, amelynek értelmében a határozat jogerőre emelkedése esetén az a bíróság, amelyik a feltételes szabadságra vonatkozólag utólag határozott, az erről szóló értesítőlapot és a jogerős határozat két kiadmányát a büntetés-végrehajtási csoport útján haladéktalanul megküldi az elítéltet fogva tartó büntetés-végrehajtási intézetnek.

³⁰ *Büntetőeljárás jog Kommentár a gyakorlat számára.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2006, 1231.

³¹ *Büntetőeljárás jog Kommentár a gyakorlat számára.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2006, 1233.

³² 9/2002. (IV. 9.) IM. rendelet 19. § (1) Végrehajtandó szabadságvesztés esetén az a bíróság, amely a feltételes szabadságra vonatkozó rendelkezésről utólag határoz (Be. 557. §), az erről kiállított értesítőlapot és a jogerős határozat két kiadmányát a bv. csoport útján – gyűjtőjegyzék nélkül – haladéktalanul megküldi az elítéltet fogva tartó bv. intézetnek.

5.2. A feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjának elhalasztása életfogytig tartó szabadságvesztés esetén

A Be. 558. §-a alapján a bíróság hivatalból vagy az ügyész indítványára tárgyaláson határoz az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt feltételes szabadságra bocsátásának legkorábbi időpontja elhalasztásáról. A 2012. évi CCXXIII. törvény 159. §-a alapján (2013. VII. 01. napjától hatályos). Míg a Be. 557. §-a azt az esetet taglalja, amikor életfogytiglani szabadságvesztésből történő feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjáról a bíróság elfeledkezett határozni, s azt a bíróság különleges eljárás keretében orvosolhatja, addig az 558. § azonban éppen arra ad lehetőséget, hogy a feltételes szabadságra bocsátás jogerős ítéletben meghatározott időpontját utólag későbbre halassza a bíróság. Erre akkor kerülhet sor, ha a terhelt az életfogytig tartó szabadságvesztésre történő jogerős elítélést követően újabb (határozott ideig tartó) szabadságvesztésre ítélik. Az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélt feltételes szabadságra bocsátásának legkorábbi időpontja elhalasztásáról a határozott tartamú szabadságvesztés kiszabásáról rendelkező határozatban döntenie kell az eljáró bíróságnak még akkor is, ha az eljárást helyi bíróság folytatja le. A Be. 558. §-ában meghatározott eljárásra így kizárólag akkor kerülhet sor, ha az utóbb eljáró s a határozott tartamú szabadságvesztést kiszabó bíróság elmulasztotta ezt a rendelkezést.³³

Ehhez kapcsolódó joggyakorlat az, hogy az alapügyben eljáró bíróságnak az tekintendő, amelyiknek a feltételes szabadságra bocsátás időpontjának elhalasztásáról döntenie kellett volna, s a mulasztása miatt kerül sor az adott különleges eljárás lefolytatására.³⁴ Büntető ügyviteli szempontból ilyenkor a 9/2002 (IV. 09.) IM. rendelet 20. § (1) bekezdése szerint, ha a határozott ideig tartó szabadságvesztést azért nem lehet végrehajtani, mert az elítéltet más ügyben életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték, a kiszabott szabadságvesztésről az értesítőlapot ugyanúgy ki kell állítani, de annak a „Megjegyzés” rovatában ezt a körülményt, valamint a feltételes szabadságra bocsátás legkorábbi időpontjának elhalasztását fel kell tüntetni.

5.3. A feltételes szabadság megszüntetése

A Be. 559. §-a a alapján a bíróság a feltételes szabadság megszüntetéséről utólag határoz, ha erről a feltételes szabadság tartama alatt elkövetett bűncselekményt elbíráló bíróság nem rendelkezett. A bíróság ekkor egyesbíróként eljárva, végzéssel megszünteti a feltételes szabadságra bocsátást, vagy ha az ügyészi indítvány nem lenne alapos, elutasító határozatot hoz. Ennek az eljárásnak anyagi jogi alapját a Btk. 40. §-ában foglalt rendelkezések teremtik meg, amely szerint:

„A bíróság a feltételes szabadságot megszünteti, ha az elítéltet

a) az ítélet jogerőre emelkedését követően elkövetett bűncselekmény miatt a feltételes szabadság tartama alatt vagy

b) a feltételes szabadság tartama alatt elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélik.

(2) A bíróság a feltételes szabadságot megszüntetheti, ha az elítéltet az (1) bekezdésben meghatározottakon kívül egyéb büntetésre ítélik.”

³³ Online Kommentár a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 558. §-hoz

³⁴ BH 2005. 416.

A Be. 559. §-ában foglaltak alapján itt a különleges eljárásra csak a 40. § a)–b) pontjában megfogalmazott esetekben van lehetősége, tehát a különleges eljárás hatálya nem terjed ki arra, ami a bíróság mérlegelésétől függ. Ennek okát jól megfogalmazza a Be. kommentár,³⁵ amely szerint: jogi korrekciót jelent, ha a bíróság kötelező rendelkezés alkalmazását mulasztotta el, ténykorrekciót is jelentene azonban, ha a bírói mérlegelést is igénylő döntést kellene pótolni. Erre az egyszerűsített eljárás nem alkalmas, s az ilyen – a terhelt terhére is alkalmazható döntés – sértené a jogbiztonság követelményét, melynek fontos alkotóeleme a jogerő tisztelet is. A jogerő feloldása csak kivételes intézkedés lehet, s az erre biztosított lehetőségek is jogintézmények, csak a „tűrhetetlen” bírói hibák orvoslására szolgálhatnak. A vagylagos döntésre jogosító jogintézmények, amelyek alkalmazása esetén az eljárás kimenetele kétséges, nem tartoznak abba körbe, ahol a jogerő (részleges) feloldása megengedhető. Az ilyen bírói hibákat a jogrendszernek el kell viselnie. A 9/2002. (IV. 9) IM rendelet 19. § (2) bekezdése alapján ekkor, a végrehajtandó szabadságvesztés esetén az a bíróság, amely a feltételes szabadság megszüntetéséről utólag határoz, az erről kiállított értesítőlapot és a jogerős határozat két kiadmányát a bv. csoport útján – gyűjtőjegyzék nélkül – haladéktalanul megküldi az elítéltet fogva tartó bv. intézetnek.

5.4. A feltételes szabadság megszüntetésére vonatkozó rendelkezés utólagos módosítása

A Be. 560. §-a alapján a bíróság utólag határoz, ha a jogerős ítélet a feltételes szabadság megszüntetéséről nem a törvénynek megfelelően rendelkezett. Ebben az eljárásban tehát arra van lehetőség, hogy a bíróság a törvénysértő ítéleti rendelkezést hatályon kívül helyezze utólag. A korábban 559. §-nál kifejtettek itt is irányadók, tehát ebben a különleges eljárásban is csak arra van lehetőség, hogy a törvény szerint kötelező, bírói mérlegelést nem igénylő esetekben változtassa meg az ítéleti rendelkezést. Ilyenkor a bíróság hivatalból vagy a terhelt, a védő, illetve az ügyész indítványára hatályon kívül helyezi a feltételes szabadság törvénysértő megszüntetésére vonatkozó rendelkezést. Meg kell azonban azt jegyeznünk, hogy abban az esetben, ha ennek a jogszabályhelynek a felhasználásával a feltételes szabadság megszüntetésére vonatkozó rendelkezést utólag különleges eljárásban módosítják az ítélet rendelkező részéből, az még nem jelenti azt automatikusan, hogy a terheltet feltételes szabadságra is bocsátani fogják, hiszen annak tényleges engedélyezését a Bv. kódex értelmében a büntetés-végrehajtási bíróság fogja megtenni.

5.5. Közérdekű munka utólagos meghatározása

A Be. 561. §-a szerint „A bíróság utólag határoz, ha a közérdekű munkát kiszabó jogerős ítéletében nem határozott meg közérdekű munkaként végzendő munkát.” Magyarországon a közérdekű munka a főbüntetések körében került bevezetésre, először az 1987. évi III. törvénnyel mint javító-nevelő munka büntetés új változata, majd az utóbbi megszűnésével egyidejűleg az 1993. évi XVII. törvénnyel önálló büntetésként.³⁶

A közérdekű munka jellegéről a bíróság rendelkezik a Btk. 47. § (3) bekezdése alapján. Tehát, ha a terheltet közérdekű munka büntetésre ítélik, akkor a bíróságnak az ítélet rendelkező részében meg kell határoznia a közérdekű munka természetét, mégpedig oly módon,

³⁵ KRECSIK Eldoróda: *A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata* VII. kötet, A különleges eljárások, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2008, 45.

³⁶ GÖRGÉNYI Iлона: *Kárjótétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben*. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2006, 103.

hogy azt a későbbiekben – különösen a terhelt egészségi állapotára figyelemmel – végre lehessen hajtani, illetve az elítélt azt képes legyen végrehajtani. A bíróság ilyenkor az eljárást hivatalból, vagy az ügyész, a terhelt, illetve a védő indítványára folytathatja le. A közérdekű munkaként elvégzendő munka utólagos meghatározása történhet az iratok alapján, ülésen, vagy ha bizonyításra van szükség, akkor tárgyaláson döntenek. Akkor lehet szó például bizonyításra, ha az előírható munka jellegének tisztázása szükséges. Itt kell megemlítenem azt a fontos szempontot, amikor tárgyalás mellőzésével³⁷ hoz a bíróság közérdekű munka büntetést. A tárgyalás mellőzéses végzés sajátosságából adódóan, a bírósági iratok alapján dönt (az íróasztal mellett), s ebből kifolyólag nincs saját személyes tapasztalata a vádlott fizikumáról, szellemi állapotáról, így ebben az esetben különösen fontos az alapos tájékozottság a közérdekű munka jellegének kijelölése végett.

A közérdekű munkának a végrehajtására vonatkozó szabályokat a Bv. kódex tartalmazza. A Bv. kódexet módosító 2012. évi CCXXIII. törvény (hatályos: 2013. VII. 01. napjától) 69. §-ával megállapított rendelkezés alapján a közérdekű munka végrehajtására szolgáló munkahelyet az elítélt lakóhelye – ennek hiányában a tartózkodási helye – szerint illetékes kormányhivatal pártfogó felügyelője jelöli ki,³⁸ a munkahely kijelölése előtt az elítéltet meghallgatja. Evégből az elítéltet a bíróság értesítésének kézhezvételétől számított nyolc napon belül megidézi, egyben az iskolai végzettségére, szakképesítésére és az egészségi állapotára vonatkozó iratok bemutatására hívja fel.

Fontos szempont, hogy a munkavégzés helyeként elsősorban az elítélt lakóhelye, ennek hiányában, illetve az elítélt kérelmére a tartózkodási helye szerinti munkahelyet kell kijelölni. Az elítélt legkésőbb a meghallgatáson kérheti, hogy a közérdekű munka végrehajtási helyét a tartózkodási helye szerint illetékes kormányhivatal pártfogó felügyelői szolgálata jelölje ki.³⁹ A közérdekű munkát egyebekben nemcsak hazánkban, hanem mint az elkövető köz részére történő munka végzése az Európa Tanács keretén belül 28 országban ismert.⁴⁰

5.6. Pártfogó felügyelet utólagos elrendelése

Be 567. § (1)–(2) bekezdése tartalmazza, hogy „A bíróság a pártfogó felügyelet elrendeléséről utólag határoz, ha erről a jogerős ítélet nem rendelkezett; vagy a szabadságvesztés végrehajtását kegyelemből próbaidőre felfüggesztették, és az elítélt visszaeső [Btk. 69. § (2) bekezdés]. A bíróság a pártfogó felügyelet elrendelése előtt beszerzi az ügyész indítványát. A bíróság tárgyalást tart, ha külön magatartási szabályok [Btk. 71. § (3) bekezdés] előírása látszik szükségesnek, illetve a külön magatartási szabályok előírását az ügyész indítványozza.”

³⁷ Lásd bővebben: NAGY Anita: „Büntetőeljárást gyorsító rendelkezések az Emberi Jogok Európai Egyezményében, az Európa Tanács Miniszteri Bizottságának ajánlásaiban, az Európai Unióban és a hazai jogalkotásban”. Bíbor Kiadó, 2008, 248–261

³⁸ Korábban a közérdekű munka végrehajtásának helyét az elítélt állandó lakóhelye szerint illetékes megyei (fővárosi) bíróságon működő büntetés-végrehajtási bíró jelölte ki. A kijelölést megelőzően a büntetés-végrehajtási bíró pártfogó felügyelői vélemény beszerzését rendelte el.

³⁹ A munkahely kijelölése előtt a pártfogó felügyelő foglalkoztathatósági szakvélemény kiadása érdekében kezdeményezi az elítélt foglalkoztathatósági vizsgálatát, és az elítéltet a vizsgálaton való megjelenésre hívja fel.

⁴⁰ Vivien STERN: *Developing alternatives to Prison in Central and Eastern Europe and Central Asia*. COLPI papers 6., 2002, 28. In: GÖRGÉNYI Ilona: *Kárjövátétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2006, 103.

A pártfogó felügyelet⁴¹ elrendelésének két esetköre van. Az egyik, amikor elrendelhető, tehát a bíróság mérlegelésétől függ, míg a másik esetben kötelező az elrendelése.

1. Pártfogó felügyelet *rendelhető el*:

a vádemelés elhalasztásának tartamára,

- a feltételes szabadság tartamára,
- a próbára bocsátás próbaidejére,
- a jóvátételi munka előírása mellett,
- a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaidejére,

ha annak eredményes elteltéhez az elkövető rendszeres figyelemmel kísérése szükséges. A vádemelés elhalasztása esetén a pártfogó felügyeletről természetesen nem a bíróság, hanem az ügyész határozata rendelkezik.

2. *Pártfogó felügyelet alatt áll* – azaz az ítéletben mindenképpen ki kell mondani – az a személyt:

- akit életfogytig tartó szabadságvesztésből feltételes szabadságra bocsátottak,
- az a visszaeső, akit feltételes szabadságra bocsátottak, vagy akivel szemben a szabadságvesztés végrehajtását felfüggesztették.

Fiatalkorú elkövetők esetében a Btk. 119. §-a rendelkezik arról, hogy a törvény erejénél fogva pártfogó felügyelet alatt áll a fiatalkorú terhelt,

- a feltételes szabadság tartama,
- a próbára bocsátás próbaideje,
- a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje,
- a javítóintézetből történő ideiglenes elbocsátás tartama,
- a vádemelés elhalasztásának tartama.

Fiatalkorúval szemben a jóvátételi munkavégzés előírása mellett pártfogó felügyeletet is el kell rendelni. Azokban az esetekben, amikor a törvény akként rendelkezik, hogy az elkövető „pártfogó felügyelet alatt áll”, az ítélethozatalkor a bíróságnak nincs mérlegelési lehetősége. A pártfogó felügyeletről szóló ítéleti rendelkezés pusztán deklaratív aktus.⁴² Így a bíróság a különleges eljárást akkor folytatja le, ha a pártfogó felügyeletről már a bűnösséget megállapító ítéletben rendelkezni kellett volna, de ezt közben elmulasztotta.

A különleges eljárási rendelkezés azon része, amely szerint a pártfogó felügyeletet el kell rendelni, ha „szabadságvesztés végrehajtását kegyelemből próbaidőre felfüggesztették, és az elítélt visszaeső” azon kategóriába tartozik, amikor a különleges eljárás nem valamilyen ítéleti mulasztást pótol, hanem megteremti annak a lehetőségét, hogy a visszaesőnek a kegyelemből próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztése azonos megítélésű legyen azzal a szabadságvesztéssel, amelyet a visszaeső terhelttel szemben már a bíróság ítélete próbaidőre felfüggesztett.⁴³ Tehát visszaeső terhelt esetén a pártfogó felügyelet a törvényből következik, s ezt a különleges eljárásban hozott határozat csak megállapítja.

⁴¹ 322/2010. (XII. 27.) Korm. rendelet a pártfogó felügyelői, jogi segítségnyújtási, áldozatsegítési és kárpótlási feladatokat ellátó szervekről.

⁴² KRECSIK Eldoróda: *A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata VII. kötet*, A különleges eljárások, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2008, 69.

⁴³ *Büntetőeljárás jog Kommentár a gyakorlat számára*, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2006, 1243.

Itt kell felhívunk a figyelmet azonban arra, hogy nem e jogszabályhely alapján történik a pártfogó felügyeletről való rendelkezés, ha a feltételes szabadságra bocsátás, illetve a fiatalkorú terhelt esetében a javító intézeti nevelésből történő ideiglenes elbocsátás miatt válik szükségessé a pártfogó felügyelet. Ekkor a büntetés-végrehajtási bíróság a Bv. kódex 13. §-a alapján – amelyet 2012. évi CCXXIII. törvény 52. § – a módosított – kerül sor a pártfogó felügyelet elrendelésére.

5.7. Eljárás próbára bocsátás esetén

A Be. 568. §-a úgy szabályozza az eljárást próbára bocsátás esetén, hogy

„(1) Az alapügyben eljáró bíróság hivatalból vagy az ügyész indítványára tárgyaláson, ítélettel határoz a próbaidő meghosszabbításáról vagy a próbára bocsátást kimondó rendelkezés hatályon kívül helyezéséről [Btk. 65. § (4) bekezdés és 66. § (1) bekezdés], ha a próbára bocsátott a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegte. A bíróság a pártfogó felügyelet szabályainak súlyos megszegése miatt büntetést szab ki, fiatalkorával szemben javítóintézeti nevelést is elrendelhet.

(2) A bíróság határozata elleni fellebbezésre az ügydöntő határozat elleni jogorvoslatra vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni.

(3) Ha a próbaidő előtt vagy a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt a próbára bocsátott ellen újabb eljárás indul, és az újabb ügy elbírálására hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság az ügyeket nem egyesítette [Be. 265. § (2)–(3) bek.], erről a bíróság az ügyész indítványára vagy hivatalból határoz, és az ügyben tárgyalást tűz ki.”

A joggyakorlatban sok probléma merült fel a próbára bocsátási különleges eljárás vonatkozásában. Ez a különleges eljárás ugyanis a címétől eltérően az alapeljárásra vonatkozóan is tartalmaz rendelkezéseket (az ügyek egyesítése) azon túlmenően, hogy a próbaidő meghosszabbításához vagy éppen a próbaidő megszüntetéséhez is vezethet (ha pl.: a próbára bocsátott a pártfogó felügyelet magatartási szabályait megszegte).⁴⁴

A próbára bocsátás lényege, hogy a bíróság csak a büntetőjogi felelősség kérdésében hoz döntést, a jogkövetkezményekről való döntést későbbre halasztja. A jogkövetkezmények eltérőek lehetnek a próbaidő eredményétől függően: a büntethetőség megszűnhet, a próbaidő meghosszabbítható, illetve büntetőjogi jogkövetkezmény alkalmazható. A büntethetőség megszűnése a törvény erejénél fogva bekövetkezik, a próbaidő meghosszabbításáról, illetve a jogkövetkezmények alkalmazásáról azonban a bíróságnak rendelkeznie kell, amely ezen különleges eljárás keretében történik.

A Be.-ben szabályozott különleges eljárás akkor alkalmazható, ha a terheltet a próbára bocsátás idejére pártfogó felügyelet alá is helyezték. A próbára bocsátás, illetve a pártfogó felügyelet idejére az elítélt számára elő lehet írni magatartási szabályokat, amelyeket köteles megtartani, ellenkező esetben sor kerülhet a próbaidő meghosszabbítására, vagy a próbára bocsátást kimondó rendelkezés hatályon kívül helyezésére és büntetés kiszabására.⁴⁵ Ilyenkor az a bíróság lesz az illetékes, amely az alapügyben eljár. Az alapügyben eljáró bíróságnál az eljárás hivatalból vagy az ügyész indítványára indul meg. Az indítványozók köre szűkebb, mint az általános különleges eljárások indítványtételi jogára jogosultak köre [Be. 555. § (2) bekezdés a) pont]. A bíróság itt is egyesbíróként jár el és főszabályként ítélettel határoz tárgyaláson. A tárgyaláson a lefolytatandó bizonyítási eljárás tárgya a maga-

⁴⁴ TREMMEL Flórián: *Magyar büntetőeljárás*. Dialóg Campus, Budapest–Pécs, 2001, 589., 597.

⁴⁵ *Online Kommentár* a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 568. §-ához.

tartási szabályszegés ténye, amelynek tisztázása érdekében célszerű tanúként meghallgatni a pártfogó felügyelőt. Itt a bizonyítási eljárás tárgyát nem képezheti, az elkövetett bűncselekmény, hiszen ezt már a bíróság korábban elbírálta, tehát *res iudicata*. Annak megállapítása, hogy pontosan milyen súlyú a magatartási szabályszegés, a bíróság mérlegeléssel dönt. A magatartás szabályszegésének döntő jelentősége van, hiszen a Btk. 66. § (1) bekezdésének c) pontja rögzíti, hogy a próbára bocsátást meg kell szüntetni, és büntetést kell kiszabni, ha próbára bocsátott a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegi, míg ellenkező esetben csupán a próbaidő tartamának meghosszabbítására kerülhet sor.⁴⁶

Fontos egyesítési szabályt tartalmaz a Be. 568. § (3) bekezdése, amely szerint ha a próbára bocsátott terhelt ellen a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt újabb eljárás indul, akkor az ügyeket egyesíteni kell, ugyanis az egyesített ügyek elbírálásakor a bíróság a próbára bocsátás hatályon kívül helyezésével egyidejűleg valamennyi bűncselekmény miatt halmazati büntetést szab ki. Ilyenkor az egyesítést kimondó határozat ellen fellebbezésnek nincs helye.

Amennyiben az újabb bűncselekmény elbírálására hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság nem egyesítette az ügyeket, akkor azt a bíróság hivatalból vagy az ügyész indítványára különleges eljárásban teszi meg. Ezzel a különleges eljárási rendelkezéssel kapcsolatosan állapítja meg a 9/2002. (IV. 9.) IM rendelet a büntetőügyekben hozott határozatok végrehajtása során a bíróságokra és egyéb szervekre háruló feladatokról a 122. §-ban, hogy ha a bíróság pártfogó felügyelet alatt álló személlyel szemben a próbaidő tartamát meghosszabbítja, vele szemben büntetést szab ki vagy intézkedést alkalmaz, akkor – a szükséges értesítőlapok kiállítása és megküldése mellett – a határozat jogerős és végrehajthatósági záradékkal ellátott kiadmányát annak a pártfogó felügyelői szolgálatnak küldi meg, amely a pártfogó felügyeletet végrehajtja.

Jól érzékelteti az egyesítések szükségszerűségét az is, hogy az ítélet megalapozatlanságát eredményezheti az, ha a bíróság az ügyek egyesítését megelőzően, de legalább az együttes eljárás eredményeképpen született ítélet meghozatala előtt nem szerzi be a próbára bocsátással befejezett büntetőügy iratit, és így nem észleli, hogy időközben más bíróság a próbára bocsátást kimondó ítéletet már jogkövetkezmény alkalmazása mellett hatályon kívül helyezte. Az iratok beszerzésére vonatkozó ügyviteli kötelezettséget nem pótolja adott esetben a terhelt erkölcsi bizonyítványának beszerzése, minthogy abból ma sem minden esetben tűnik ki a próbára bocsátás hatályon kívül helyezése vagy megszüntetése.⁴⁷

A bírói gyakorlat több megoldást alakított ki a próbára bocsátások egyesítése kapcsán. Így ha a bíróság a próbára bocsátások miatt egyesített ügyek elkülönítését elemzi, akkor a terheltet a próbára bocsátás tartama alatt elkövetett bűncselekmény vádja alól felmentik. Ilyen esetben a pártfogó felügyelet magatartási szabályainak megszegése miatt indult különleges eljárást folytatni kell.⁴⁸ A próbára bocsátás tartama alatt elkövetett bűncselekmény miatt újabb büntető eljárás indul, a büntető ügyeket a másodfokú eljárásban is egyesíteni kell.⁴⁹ A bíróság tárgyaláson, ítélettel határoz, ha megállapítja, hogy a próbára bocsátott a

⁴⁶ Kiemelendő, hogy a próbára bocsátás határidejét a bíróság csak az eredeti próbaidő letelte előtt hosszabbíthatja meg.

⁴⁷ KRECSIK Eldoróda: *A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata* VII. kötet, A különleges eljárások, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2008, 77.

⁴⁸ BH 1990. 330.

⁴⁹ BH 1990. 53.

pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegte. Ebben a vádlottat bűnösnek mondja ki a terhére már megállapított bűncselekményben, és vele szemben büntetést szab.⁵⁰

Mindenesetre egy fontos következtetés levonható az egyesítések kapcsán. A Be. 265. § (2) és (3) bekezdésében foglalt egyesítés szükségességét nem célszerűségi szempontok döntik el, így az ügyek egyesítése nem eshet bírói mérlegelés körébe.

5.8. Eljárás jóvátételi munka végzésének előírása esetén

Be. 568/A. § (1) bekezdése szerint „Az alapügyben eljáró bíróság hivatalból vagy az ügyész indítványára tárgyaláson, ítélettel határoz a jóvátételi munka végzését előíró rendelkezés hatályon kívül helyezéséről [Btk. 67. § (1) bekezdés], ha az elítélt a jóvátételi munka elvégzését nem igazolta, vagy a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegte. A bíróság ezekben az esetekben büntetést szab ki, fiatakorúval szemben javítóintézeti nevelést is elrendelhet.

(2) Az alapügyben eljáró bíróság az elítélt kérelmére ítélettel határoz a jóvátételi munka igazolása határidejének meghosszabbításáról, ha az elítélt igazolja, hogy az előírt jóvátételi munkát egészségügyi okból nem tudta teljesíteni.”

A jóvátételi munkával kapcsolatos különleges eljárásra két esetben kerülhet sor:

- ha az elítélt a jóvátételi munka elvégzését nem igazolta, vagy
- a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegte.

Utóbbi esetben az alapügyben eljáró bíróság hivatalból vagy az ügyész indítványára tárgyaláson, ítélettel határoz a jóvátételi munka végzését előíró rendelkezés hatályon kívül helyezéséről, és büntetést szab ki, fiatakorúval szemben javítóintézeti nevelést is elrendelhet.

A Btk. 67. §-a alapján jóvátételi munkára akkor van lehetőség, ha a bíróság a vétség, valamint a háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűntett miatt a büntetés kiszabását egy évre elhalaszthatja, és jóvátételi munka végzését írja elő, ha alaposan feltehető, hogy a büntetés célja így is elérhető. A jóvátételi munkavégzés előírása mellett pártfogó felügyelet is elrendelhető. Bizonyos esetekben kizárt a jóvátételi munka végzése, így azzal szemben, aki:

- visszaeső,
- a bűncselekményt bünszervezetben követte el,
- a szándékos bűncselekményt végrehajtandó szabadságvesztésre ítéltése után, a végrehajtás befejezése előtt követte el, vagy
- a szándékos bűncselekményt a szabadságvesztés felfüggesztésének próbaideje alatt követte el.

Az elkövetők a jóvátételi munkát különböző helyeken hajthatják végre, így:

- állami vagy önkormányzati fenntartású intézménynél,
- közhasznú jogállású civil szervezetnél,
- egyháznál vagy azok részére végezheti a jóvátételi munkát.

⁵⁰ BH 1982. 324.

A Bv. kódex 82/A. §-a alapján jóvátételi munka elvégzését a határozat jogerőre emelkedésének napjától számított egy éven belül kell igazolni az ügyben első fokon eljáró bíróságnál.⁵¹ Azt az igazolást, amelyet a bíróság részére kell benyújtania a terheltnek a jóvátételi munka elvégzéséről, az érintett állami vagy önkormányzati fenntartású intézmény vezetője, közhasznú jogállású civil szervezet vezető tisztségviselője vagy az egyház, illetve belső egyházi jogi személy képviselője vagy erre felhatalmazott tisztségviselője, valamint az egyházi intézmény vezetője két példányban állítja ki. Az igazolás közokirat.

5.9. Próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtásának utólagos elrendelése és utólagos rendelkezés a próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztésről

A 572. § alapján (1) „A bíróság a próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását az ügyész indítványára vagy hivatalból elrendeli, ha

- az elítéltet a próbaidő alatt elkövetett bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték [Btk. 87. § b) pont], és az újabb bűncselekmény miatt eljáró bíróság a végrehajtás iránt nem intézkedett,
- az elkövető a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegte.”

Előfordulhat az is, hogy a büntetés-végrehajtás felfüggesztésére a törvényben foglalt kizáró okok ellenére került sor, de akkor annak orvoslása nem különleges eljárásban, hanem felülvizsgálati eljárásban történik.

A próbaidőre felfüggesztett büntetés végrehajtásának utólagos elrendelése három esetben lehetséges:

- ha a terheltet a részben felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtandó része alatt,
- a próbaidő alatt elkövetett újabb bűncselekmény miatt végrehajtandó szabadságvesztésre ítélték, és az újabb bűncselekményben eljáró bíróság nem intézkedett a végrehajtás iránt,
- ha a pártfogó felügyelet magatartási szabályait súlyosan megszegte.

Míg az első két eset valójában az új bűncselekmény miatt lefolytatott eljárásban történt mulasztás pótlása, addig a magatartási szabályok megszegése esetén elrendelt végrehajtásra olyan új körülmény folytán kerül sor, amely az alapügyben még nem állt fenn.

Az eljárás indulhat hivatalból vagy az ügyész indítványára. Formailag, a bíróság rendszerint az iratok alapján dönt, de ülést is tarthat, illetve bizonyítás felvételével tárgyaláson is dönthet, tehát mindegyik eljárási forma előfordulhat ebben a különleges eljárásban. A próbaidőre felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását elrendelő végzés ellen fellebbezésnek van helye a különleges eljárások általános szabályai szerint, azonban ennek a különleges eljárásban a személyi szabadsághoz való jog korlátozása miatt a fellebbezésnek hatálya van.

Hasonlóan a próbára bocsátáshoz, a bírói gyakorlat több megoldást alakított ki a felfüggesztett szabadságvesztések kapcsán, így például, a rendes és a különleges eljárásban folyó büntető ügyek egyesítésének nincs helye. Ha a bíróság a terheltre kiszabott korábbi felfüggesztett szabadságvesztés végrehajtását azért rendeli el, mivel a terhelt a próbaidő alatt újabb bűncselekményt követett el: a különleges eljárás lefolytatása – amely a pártfogó

⁵¹ Egészségügyi ok miatt az elítélt kérelmére ítélettel határoz a jóvátételi munka igazolása határidejének meghosszabbításáról.

felügyelet magatartási szabályainak a megsértése miatt indult – szükségtelen.⁵² A próbaidőre felfüggesztett büntetés végrehajtása utólagos elrendelésének helye van, ha a próbaidő a különleges eljárás során hozott elsőfokú bírósági határozat meghozatalának időpontjában még nem telt le; nincs jelentősége annak, hogy a fellebbezés elbírálásának az időpontjában a próbaidő már letelt.⁵³

A korábban már többször említett 9/2002. (IV. 9.) IM rendelet a büntetőügyekben hozott határozatok végrehajtása során a bíróságokra és egyéb szervekre háruló feladatokról szóló 19. §-a tartalmazza a Be. 572. § alatti végrehajtási szabályokat, így azt, hogy a büntetés végrehajtást utólag elrendelő bíróság értesítőlapot állít ki, egyebekben pedig a szabadságvesztés végrehajtásával kapcsolatos általános rendelkezések szerint jár el. Amennyiben pedig a pártfogó felügyelet alatt álló felfüggesztett szabadságvesztésre ítélt elítélt felfüggesztett szabadságvesztésének végrehajtását a bíróság utólag elrendeli, határozatát haladéktalanul megküldi annak a pártfogó felügyelői szolgálatnak, amely az elítélt pártfogó felügyeletét ez idáig végrehajtotta.

⁵² BH 1989. 54.

⁵³ BH 1983. 395.